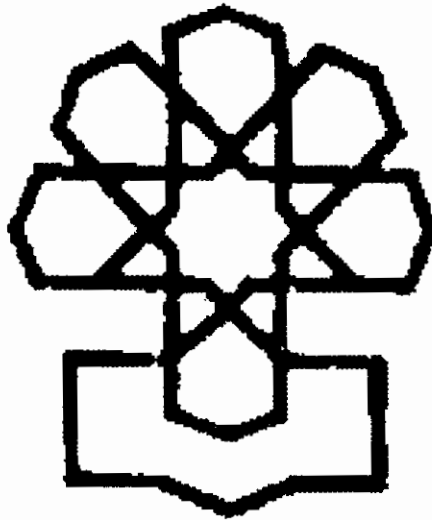

اجمالی از وضعیت و وظایف هیأت امنای دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی

شماره مسلسل: ۶۰۹۵ کدموضوعی: ۳۲۰

معاونت پژوهشی

کار: دفتر امور زیربنایی

خرداد ۱۳۸۰

این گزارش به درخواست دکتر علیرضا نوری نماینده محترم مجلس تهیه شده است.

جایگاه و موقعیت هیات‌های امنای به‌عنوان عالی‌ترین و بالاترین مرجع تصمیم‌گیری در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی از اهمیت خاصی برخوردار است. عمده‌ترین اهداف تشکیل چنین نهادی، استقرار یک مرجع قانونگذار در رأس ساختار سازمانی مؤسسات آموزش عالی به منظور اداره کلیه امور دانشگاه‌ها (آموزشی، اداری و مالی و پژوهشی) و نظارت و ارزشیابی عملکرد این مراکز است. هیات‌های امنای نهادهایی هستند که به منظور جذب و تلفیق کلیه امکانات مؤسسات آموزش عالی برای تأمین نیازهای گوناگون و بهره‌برداری مناسب از امکانات و تجهیزات، بازدهی اقتصادی بهتر و نیل به نتایج بهینه ایجاد گردیده‌اند.

۱- تاریخچه فعالیت‌های هیات‌های امنای در دانشگاه‌های مختلف کشور

براساس قوانین تشکیل و اساسنامه‌های دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، تعدادی از دانشگاه‌ها از زمان تأسیس دارای هیات امنای خاص خود بوده‌اند که ترکیب و وظایف متفاوتی داشته‌اند. برای نمونه به ترکیب چند هیات امنای اشاره می‌گردد.

۱-۱- دانشگاه شیراز تاریخ تأسیس آذرماه ۱۳۴۲

اعضای هیات امنای عبارت بودند از: وزیر دربار، وزیر فرهنگ، رئیس دانشگاه، استاندار فارس، مدیرعامل سازمان برنامه، مدیرعامل شرکت ملی نفت ایران و ۱۰ نفر از شخصیت‌های ذی صلاح فرهنگی و اقتصادی کشور که برای مدت ۶ ماه توسط شاه مخلوع انتخاب می‌شدند. ریاست هیات امنای با وزیر دربار و در غیاب وی با وزیر فرهنگ بود.

۱-۲- دانشگاه صنعتی شریف تاریخ تأسیس ۱۳۴۴/۱۰/۱۸

اعضای هیأت امنای عبارت بود از: وزیرای دربار، فرهنگ و هنر، آموزش و پرورش، اقتصاد و نیابت تولیت آستان قدس رضوی و تعدادی از شخصیت‌های ذی صلاح فرهنگی و.....

۱-۳- دانشگاه تهران که در تیرماه ۱۳۴۶ قانون هیأت امنای آن به تصویب مجلسین رسید.

اعضای هیأت امنای عبارت بودند از: نخست‌وزیر، وزیر دربار، وزیر آموزش و پرورش، وزیر دارایی، مدیر عامل شرکت ملی نفت ایران، رئیس دانشگاه تهران، مدیر عامل سازمان برنامه، دبیر کل سازمان امور اداری و استخدامی کشور و ۷ نفر از شخصیت‌های فرهنگی و دانشگاهی و اقتصادی کشور.

در اسفندماه ۱۳۵۰ براساس قانون هیأت‌های امنای مؤسسات عالی علمی دولتی، هیأت‌های امنای دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی دولتی که براساس قانون هیأت امنای دانشگاه تهران به وجود آمده بودند، با رعایت قانون تأسیس وزارت علوم به صورت یکپارچه و هماهنگ براساس قانون مذکور تشکیل شدند. ترکیب اعضای هیأت امنای براساس این قانون عبارت بود از: وزیر علوم و آموزش عالی یا نماینده تام‌الاختیاری و ۸ نفر از شخصیت‌های محلی و کشوری که بتوانند نقش مؤثری در توسعه مؤسسه مربوط داشته باشند به پیشنهاد وزیر علوم و فرمان شاه مخلوع که البته در مورد مؤسسات آموزش عالی خارج از پایتخت، استاندار مربوط نیز عضویت داشت. ریاست عالی هیأت امنای هر یک از دانشگاه‌ها و دانشسراهای عالی با فرمان شاه مخلوع تعیین می‌شد و ریاست هیأت امنای سایر مؤسسات عالی علمی با وزیر علوم و آموزش عالی بود.

۲- وظایف هیأت امنای

۱-۲- پیشنهاد انتصاب رئیس دانشگاه یا مؤسسه آموزش عالی یا پژوهشی.

۲-۲- رسیدگی به تصویب بودجه براساس خط مشی‌های شورای مرکزی دانشگاه‌ها.

۳-۲- تصویب حساب‌های سالانه.

۴-۲- جلب و قبول کمک و هدایای افراد و بخش خصوصی (داخلی یا خارجی) به صورت

نقدی، ساختمانی و تجهیزاتی.

۲-۵- تدوین مقررات استخدامی هیأت علمی و مقررات مربوط به پایه حقوق و حقوق بازنشستگی مستخدمان رسمی هیأت علمی به پیشنهاد وزارت علوم و تأیید سازمان امور اداری و استخدامی کشور جهت تصویب.

۲-۶- تصویب آیین نامه‌های مالی و معاملاتی براساس ضوابطی که از طرف شورای مرکزی دانشگاه‌ها تهیه و به تأیید وزارت علوم و وزیر امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه و بودجه می‌رسید.

۲-۷- تصویب میزان فوق العاده مخصوص اعضای رسمی هیأت علمی براساس ضوابطی که از طرف شورای مرکزی دانشگاه‌ها تهیه و به تأیید وزارت علوم و به تصویب شورای حقوق و دستمزد می‌رسید.

توضیح: در حال حاضر نحوه اجرای بندهای ۲-۶ و ۲-۷ تغییر کرده، ولی به هر حال پیشنهاد این موارد جزء وظایف هیأت‌های امناست.

۲-۸- تعیین نحوه اداره امور واحدهای تولیدی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و مؤسسات پژوهشی به صورت بازرگانی یا با مشارکت مؤسسات دیگر، براساس ضوابطی که از طرف شورای مرکزی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی تهیه می‌شود و به تأیید وزارت علوم و سازمان امور اداری و استخدامی می‌رسد.

به عنوان نمونه به خلاصه مذاکرات اولین جلسه هیأت امنای منطقه یک (مؤسسات پژوهشی) تهران که در تاریخ ۱۳۷۰/۴/۱۷ تشکیل شده است اشاره می‌گردد:

در شروع جلسه وزیر فرهنگ و آموزش عالی درباره اهمیت، پشتوانه قانونی، ترکیب قانونی، نحوه تشکیل و وظایف و اختیارات هیأت‌های امنای سخنانی ایراد کردند و سپس بند ۷ وظایف و اختیارات قانون هیأت‌های امنای مورد بحث قرار گرفت. سپس آیین نامه داخلی موضوع بند «الف» ماده ۷ قانون تشکیل هیأت‌های امنای در دستور کار قرار گرفت و پس از بحث و بررسی با تغییراتی به تصویب رسید و اعضای کمیسیون ماده ۸ آیین نامه داخلی انتخاب گردیدند (اعضا عبارت بودند از معاون اداری و مالی و فرهنگ و آموزش عالی، رئیس مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، رئیس مرکز پژوهش‌های شیمی و مهندسی شیمی، رئیس مؤسسه بین‌المللی زلزله‌شناسی و مهندسی زلزله، رئیس مرکز پژوهش‌های

خواص و کاربرد مواد نیرو و دو نفر دیگر از اعضای هیأت امناء).

موارد زیر برای کار کارشناسی و تصمیم‌گیری به کمیسیون ماده ۸ ارجاع گردید:

- ۱- اصلاح بودجه تفصیلی،
 - ۲- متمم بودجه،
 - ۳- ماده ۲۹ آیین‌نامه مالی و معاملاتی، موضوع تقسیط بدهی اشخاص به مؤسسه یا دادن مهلت به بدهکاران و...
- موارد زیر برای کارشناسی به کمیسیون ماده ۸ ارجاع شد تا در جلسه بعدی مطرح گردد:
- ۱- فروش و واگذاری و نحوه نگهداری اموال (مواد ۶۱ و ۶۲ آیین‌نامه مالی و معاملات)،
 - ۲- حق الزحمه
 - ۳- مسائل رفاهی (حق مسکن، بهداشت، درمان و...).
- در ضمن مقرر گردید موضوع حق التحقیق در کمیسیون ماده ۸ کارشناسی و در اولین جلسه فوق‌العاده هیأت امناء مطرح گردد.
- امضاکنندگان صورت جلسه: وزیر فرهنگ و آموزش عالی و رئیس هیأت‌های امناء و رئیس مرکز پژوهش‌های خواص و کاربرد مواد نیرو و دبیر هیأت امنای منطقه یک.
- براساس مدارک و منابع موجود مهم‌ترین تصمیمات متخذة هیأت‌های امناء تاکنون شامل موارد زیر است:
- بررسی و تصویب آیین‌نامه داخلی،
 - تعیین جداول پرداخت فوق‌العاده بدی آب و هوا، محرومیت از تسهیلات زندگی و حق جذب شهر محل خدمت،
 - تعیین جدول میزان حق التحقیق، حق التألیف، حق الترجمة اعضای هیأت علمی و غیر علمی،
 - تهیه آیین‌نامه نحوه هزینه کردن هدایا و کمک‌های مردمی،
 - تعیین همترازی عناوین علمی اعضای هیأت علمی پژوهشی و آموزشی،
 - افزایش فوق‌العاده مخصوص اعضای هیأت علمی،
 - تصویب مقررات پرداخت کمک هزینه مسکن به اعضای هیأت علمی فاقد مسکن (آیین

نامه اولیه)،

- افزایش ضریب حق التدریس،
- تهیه دستورالعمل نحوه وصول درآمدهای اختصاصی و مصرف آن‌ها،
- برقراری امتیازات خاص برای اعضای علمی ایثارگر،
- تصویب آیین‌نامه نحوه محاسبه واحدهای معادل آموزشی،
- دادن اختیار به دانشگاه‌ها برای اعزام تعدادی از مربیان یا استادیاران به خارج از کشور به منظور ادامه تحصیل،
- موافقت با پرداخت فوق‌العاده کار با اشعه برای اعضای هیأت علمی که با اشعه کار می‌کنند (آیین‌نامه اولیه)،
- اصلاح آیین‌نامه فرصت مطالعاتی،
- تعیین نحوه انعقاد قرارداد با اشخاص حقیقی و حقوقی برای انجام طرح‌ها و خدمات تحقیقاتی،
- موافقت با پرداخت فوق‌العاده مدیریت به اعضای هیأت علمی دارای مسئولیت‌های اجرایی،
- بررسی میزان شهریه دانشجویان دوره شبانه و تعیین ضوابط برای افزایش آن.

جدول ۱- انواع هیأت‌های امنای وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری

مستقل دانشگاه‌ها	مناطق دانشگاهی	مناطق پژوهشی
۱-دانشگاه‌های پیام نور و تربیت مدرس	۱- منطقه شمال شامل دانشگاه‌های گیلان و مازنداران، علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، شاهرود، سمنان و دانشکده علوم پایه دامغان.	۱- منطقه یک پژوهشی شامل سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، مرکز پژوهش‌های شیمی و مهندسی شیمی ایران، مؤسسه بین‌المللی زلزله‌شناسی و مهندسی زلزله، پژوهشگاه پلیمر ایران، مرکز ملی تحقیقات مهندسی ژنتیک و تکنولوژی زیستی، مرکز تحقیقات فیزیک نظری و ریاضیات، پژوهشکده صنایع رنگ، پژوهشگاه مواد و انرژی و پژوهشکده هوا و فضا.
۲-دانشگاه‌های تهران، تربیت معلم، شهید بهشتی، شهید چمران اهواز، علم و صنعت ایران، صنعتی امیرکبیر، صنعتی شریف، صنعتی سهند و بین‌المللی امام خمینی (ره).	۲- منطقه شمال غرب شامل دانشگاه‌های ارومیه زنجان، محقق اردبیلی و مرکز تحصیلات تکمیلی و علوم پایه زنجان ۳- منطقه شمال شرق شامل دانشگاه‌های فردوسی، تربیت معلم سبزوار و بیرجند. ۴- منطقه غرب شامل دانشگاه‌های رازی، بوعلی سینا، لرستان، ایلام و کردستان ۵- منطقه جنوب شامل دانشگاه‌های شیراز، خلیج فارس و یاسوج. ۶- منطقه جنوب شرق شامل دانشگاه‌های هرمزگان، شهید باهنر کرمان، رفسنجان، یزد، سیستان و بلوچستان و مرکز بین‌المللی علوم و تکنولوژی پیشرفته و علوم محیطی. ۷- منطقه مرکزی شامل دانشگاه‌های خواجه نصیرالدین طوسی، علامه طباطبایی، اراک، الزهرا و هنر. ۸- منطقه اصفهان شامل دانشگاه‌های اصفهان و شهرکرد. ۹- منطقه صنعتی اصفهان شامل دانشگاه‌های صنعتی اصفهان و کاشان. ۱۰- منطقه تبریز شامل دانشگاه‌های تبریز و تربیت معلم تبریز.	۲- منطقه دو شامل پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، مرکز ملی اقیانوس‌شناسی، مؤسسه پژوهشی و برنامه‌ریزی آموزش عالی، دانشگاه علمی و کاربردی. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، مرکز تحقیقات علمی کشور و دفتر همکاری حوزه و دانشگاه.

در زمینه توانایی‌ها و انگیزه‌های هیأت‌های امنات‌های قابل ذکر است:
 شورای هماهنگی هیأت‌های امنای همه دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی دستور
 جلسات یکسان تعیین می‌کند. اعضای هیأت‌های امنای دانشگاه‌ها از این که نسبت به تعیین
 سرنوشت مؤسسات مربوط نقش چندان مؤثری ندارند، نگرانند و به دلیل این که مصوبات
 آن‌ها توسط مراجع، نافذ و معتبر شناخته نمی‌شود تا اندازه‌ای انگیزه فعالیت‌های مؤثر را از
 دست داده‌اند.

جدول ۲- توزیع فراوانی اعضای هیأت‌های امنای براساس
 گروه‌های تحصیلی

درصد	تعداد	
۲۶/۴	۳۷	فنی و مهندسی
۱۹/۳	۲۷	علوم انسانی
۱۸/۶	۲۶	علوم پزشکی
۱۷/۹	۲۵	علوم پایه
۱۵	۲۱	کشاورزی
۱/۴	۲	هنر
۱/۴	۲	سایر
۱۰۰	۱۴۰	جمع کل

بیشترین سهم از توزیع فراوانی در گروه فنی و مهندسی و کمترین آن در گروه هنر است.
 گروه علوم انسانی و علوم پزشکی به ترتیب با ۱۹/۳ و ۱۸/۶ درصد فراوانی در رده‌های بعدی
 هستند.

جدول ۳- توزیع فراوانی اعضای هیأت‌های امنای مورد
 بررسی براساس مدارک تحصیلی

درصد	تعداد	
۱/۴	۲	کارشناسی
۸/۶	۱۲	کارشناسی ارشد
۸۷/۱	۱۲۲	دکتری
۲/۸	۴	سایر
۱۰۰	۱۴۰	جمع

- حدود ۸۷ درصد توزیع فراوانی اعطای هیأت‌های امنای را اعضای تشکیل می‌دهند که درجه دکتری دارند و اعضای که دارای مدارک تحصیلی کارشناسی ارشد هستند، حدود ۹ درصد توزیع فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۴- توزیع فراوانی اعضای هیأت‌های امنای مورد

بررسی بر حسب جنسیت

درصد	تعداد	
۱/۴	۲	زن
۹۸/۶	۱۳۸	مرد
۱۰۰	۱۴۰	جمع کل

براساس این جدول، نقش اساتید زن و مشارکت زنان در هیأت‌های امنای دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بسیار کم است و به نظر می‌رسد فاقد نقش هستند که این وضعیت زیننده نظام آموزشی ما نیست.

جدول ۵- توزیع فراوانی اعضای هیأت‌های امنای مورد

بررسی بر اساس مراتب دانشگاهی

درصد	تعداد	
۱۵/۷	۲۲	استاد
۲۷/۱	۳۸	دانشیار
۴۳/۶	۶۱	استادیار
۳/۶	۵	مربی
۱۰	۱۴	سایر
۱۰۰	۱۴۰	جمع کل

برای تغییر در میزان درصد اساتید (۱۵/۷ درصد فراوانی) باید زمینه‌هایی فراهم شود تا محققان و صاحب‌نظران بیش‌تر و با مراتب دانشگاهی بالاتر به نظام هیأت‌های امنای دانشگاه‌ها^۴ و مؤسسات آموزش عالی رغبت نشان دهند و عضویت آن را بپذیرند. در آن صورت، ارائه خط‌مشی‌ها و اتخاذ تصمیمات با استفاده از تجارب علمی و دانش افزون‌تر به عمل خواهد آمد و نتایج پربارتری حاصل خواهد شد.

جدول ۶- توزیع فراوانی دیدگاه‌های اعضای هیأت‌های امنای مورد بررسی درباره میزان ضرورت وجود هیأت‌های امنای مناسب برای دانشگاه‌ها

درصد	تعداد	انواع هیأت‌های امنا	
۳۷/۹	۵۳	هر دانشگاه دارای یک هیأت امنای مستقل باشد	۱
۳۷/۱	۵۲	دانشگاه‌های بزرگ دارای هیأت‌های امنا مستقل باشند و سایر دانشگاه‌ها را هیأت‌های امنای منطقه‌ای اداره کنند	۲
۸/۶	۱۲	فقط دانشگاه‌های بزرگ دارای هیأت‌های امنای مستقل باشند و سایر دانشگاه‌ها زیر نظر یک هیأت امنای مرکزی قرار گیرند	۳
۱۱/۴	۱۶	دانشگاه‌ها به صورت منطقه‌ای در نظر گرفته شوند و بقیه زیر نظر یک هیأت امنای مشترک منطقه‌ای قرار گیرند	۴
۱/۴	۲	تمامی دانشگاه‌های کشور تحت نظر یک هیأت امنای مرکزی قرار گیرند	۵
۳/۶	۵	نامشخص	۶
۱۰۰	۱۴۰	جمع	

به منظور موفقیت در تصمیمات هیأت‌های امانا و رعایت اصل عدم تمرکز و تشخیص مصلحت آموزشی مناطق - با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور - به نظر می‌رسد که هیأت‌های امانا باید از اعتبار بیش‌تری در تصمیم‌گیری برخوردار بوده، از قدرت اجرایی بالایی در انجام وظایف محول و اداره امور آموزشی حوزه مربوط برخوردار باشند، بدین معنا که تصمیماتشان قابلیت اجرا داشته، متقابلاً در ازای نتایج به دست آمده بیش‌تر احساس مسئولیت کنند.

برای یافتن ترکیبی مناسب از هیأت‌های امانا می‌توان به بررسی عملکرد وضعیت فعلی پرداخت و باغنی ساختن مدل و شیوه انتخاب (با توجه به جدول شماره ۶)، ترکیب مورد نظر را انتخاب کرد. اساتید و دانشجویان و صاحب‌نظران مسائل آموزشی می‌توانند در یافتن یک ترکیب مناسب مساعدت و یاری کنند.

۳- جمع‌بندی و پیشنهاد

۳-۱- شایسته به نظر می‌رسد دانشگاه‌ها به محوریت هیأت امانا اداره شوند و ترکیب وظایف هیأت امانا یا رویکرد اداره هیأت امانایی دارای اهمیت است.

۳-۲- شرکت و زرای صنایع، نفت، نیرو، کشاورزی، دفاع، پست و تلگراف و تلفن و... که دارای واحدهای تحقیقاتی و نیز دارای توان ارائه کمک‌های مالی هستند در ترکیب هیأت امانا ضروری است و در کنار معتمدان و مقامات محلی، ترکیب مطلوبی را به وجود خواهد آورد.

۳-۳- با عنایت به ردیف ۲ جدول شماره ۶، پیشنهاد می‌شود. برخی از مؤسسات آموزشی کوچک یا واقع در مناطق محروم، زیر مجموعه یکی از دانشگاه‌های بزرگ باشند.

۳-۴- شورای دانشگاه می‌تواند ۵ عضو واجد صلاحیت - با توجه به درجه علمی و توان مدیریتی - را به هیأت امانا معرفی کند و پس از انتخاب نهایی، حکم آنان توسط رئیس‌جمهور صادر شود.

۳-۵- به منظور ایجاد وحدت رویه لازم است «شورای هماهنگی هیأت‌های امانا» پیش‌بینی شود. این شورا می‌تواند به صورت مستقل در کنار شورای مرکزی دانشگاه‌ها و مراکز

تحقیقاتی (مستقل) فعالیت کند.

۳-۶- پیشنهاد می شود برای اجرای بندهای مربوط به «وظایف هیأت امناء» که در سال های ۲-۶ اخیر رعایت نشده (مانند بند ۲-۵ و ۲-۶) کوشش شود.

مأخذ

- ۱- تاریخچه هیأت امناء دانشگاه ها و مؤسسات آموزشی عالی از انتشارات وزارت فرهنگ و آموزش عالی.
- ۲- بررسی نگرش اعضای هیأت های امناء دانشگاه های کشور درباره قانون تشکیل هیأت های امناء و نتایج آن در اداره امور دانشگاه ها از انتشارات مؤسسه پژوهشی و برنامه ریزی آموزش عالی.